

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Клендій Олександри Юріївни
«РЕДАКЦІЇ СКРИПКОВИХ КОНЦЕРТІВ ХІХ СТОЛІТТЯ:

КРИТЕРІЇ ГЕНЕРУВАННЯ»

представленого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Будь-який виконавець потребує відчуття впевненості щодо правильного відтворення художнього задуму твору. Серед багатьох виражальних засобів міцною підтримкою тут можуть стати ретельно продумані та виставлені штрихи, аплікатура, динаміка, агогіка тощо. Іншими словами – все те, що називається редакцією твору. Саме питанням редагування присвячене дисертаційне дослідження Олександри Юріївни Клендій. Вважаю цілком слушним і доцільним бажання дослідниці звернутися до цієї теми та привернути увагу саме до проблеми редакцій скрипкових творів, адже редакторська робота є надзвичайно важливою у виконавській творчості. Редакційні версії зазвичай «пристосовують» твір до вимог виконавської традиції поточної епохи, прокладаючи своєрідний шлях з минулого у сьогодення.

Через призму впливу філологічної галузі знань на музичну авторка пропонує власне розуміння виконавської редакції як *адаптації композиторського оригіналу як носія виконавського стилю певної епохи з метою освоєння, відродження та переосмислення музикантами більш пізнього часу звукообразів та технічних шаблонів минулого, в контексті іншої виконавської культури.*

Дисертантка зосередилась на вивченні та порівнянні редакцій скрипкових концертів, що не втрачають своєї затребуваності у виконавському мистецтві та продовжують приваблювати слухачьку аудиторію. Серед них – безсмертні твори Л. Бетховена, Й. Брамса, М. Бруха, Г. Венявського, Е. Лало, Н. Паганіні та ін.

Перший розділ роботи присвячено питанням становлення редакторської практики та подальшій динаміці розвитку процесу редагування у жанрі скрипкового концерту. Розділ містить обширний аналіз праць зарубіжних дослідників, що стосуються історичної генези редакцій та інших питань редакторської діяльності. Увиразнено різні підходи та методи вивчення специфіки музичного редагування. Зокрема, метод критичної оцінки та соціалізації творів, поняття філологічних пам'яток, що порівнюється з композиторським першоджерелом тощо. Привертає увагу трактування

поняття «скрипкового» та «нескрипкового» в роботі як універсальних категорій, що виступають інструментом фіксації стабільних та мобільних елементів в еволюції скрипкового виконавства – продовження традицій та новаторства, що також стимулюють появу редакцій.

У другому розділі дисертаційного дослідження авторка розкриває зміст означених категорій, детально аналізуючи скрипкові концерти Дж. Б. Віотті та Л. ван Бетховена. Олександром Юрївною зроблено порівняльний аналіз редакцій концерту Л. ван Бетховена, здійснених А. Вільгельмі, К. Флешем, Л. Ауером. Критеріями аналізу стали визначення оркестрово-сольного балансу, виявлення змін у штриховій техніці, аплікатурі, відмінностях у динамічному профілі, темповій відповідності. Наведені також приклади виконаних у минулому столітті інших п'яти редакцій концерту, що відобразили тогочасний стан французької та німецької скрипкових шкіл.

В аспекті співвідношення «скрипкового» та «нескрипкового» не залишилася поза увагою дисертантки творчість Н. Паганіні. Скрипаля, котрий змусив заговорити про «нескрипкове» з позиції технічної надскладності музичного матеріалу. Авторка дослідження звертається до Першого концерту Н. Паганіні під редакціями Л. Массара, Ж. Беккера, А. Шульца, А. Вільгельмі, К. Флеша, завдяки яким, на її думку, надмірні технічні складності у концерті були переведені у ранг «скрипкових» та відкрили доступ до можливості виконання твору багатьом скрипалям. Друга половина розділу містить огляд редакцій скрипкових концертів Ф. Мендельсона, М. Бруха, Г. Венявського. В площині реалізації проблеми співвідношення категорій «скрипкового» та «нескрипкового» аналізуються «Іспанська симфонія» Е. Лало та концерт Й. Брамса. Розглядаються та порівнюються редакції концерту Й. Брамса, здійснені Й. Йоахімом, Є. Цимбалістом та О. Шевчиком. Здійснений у цьому розділі аналіз дозволив авторці дослідження виявити переважання «скрипкового» або «нескрипкового» в концертних творах, констатувати активізацію редакторського процесу у другій половині XIX століття та його розмежування за ступенем інтенсивності втручання в авторський текст.

Третій розділ дисертаційного дослідження Олександри Клендій присвячений аналізу виконавських інтерпретацій концерту Л. ван Бетховена у різних редакторських варіантах. Авторка порівнює виконавські версії скрипалів XX та XXI століть Д. Ойстраха, О. Криси, А.-С. Муттер, Д. Грималія, І. Муравйова, та, що особливо приємно, В. Соколова, чий творчий шлях починався в Харкові. Вважаю, тим самим дисертація Олександри Юрївни дещо виходить за рамки заявленої теми, однак цей факт аж ніяк не впливає на загальне позитивне враження від роботи, натомість

демонструє як різні редакторські версії здатні позначитися тим або іншим чином на інтерпретації твору.

Таким чином, представлена дисертаційна робота є об'ємним та докладним науковим дослідженням, новизна якого полягає у зверненні до редакцій скрипкових концертів як форми адаптації композиторського оригіналу до вимог виконавської традиції, тим самим привертаючи увагу музикантів до важливості редакторської роботи та різних підходів до редагування авторського тексту.

Висновки, запропоновані Олександром Клендїєм є важливим завершенням дослідження і відображають глибокий рівень аналізу і наукове мислення його авторки. У висновках чітко визначаються ключові результати та окреслюються перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел у роботі Олександри Клендїєвої налічує 282 пункти, більша половина з яких іноземними мовами. Всі праці мають відношення до теми дослідження, що свідчить про ретельну підготовку авторки та її здатність впорядковувати та використовувати наукові ресурси. Анотація до дисертації також є повною та змістовною, охоплює всі ключові положення та питання, що розглядаються в роботі.

У процесі ознайомлення з дисертацією Олександри Юрїївни Клендїєвої не виявлено вагомих зауважень щодо її змісту та оформлення. Серед незначних – відсутність у додатку В нотних прикладів підготовчих вправ до концерту Й. Брамса. Однак, для подальшого обговорення було б цікаво отримати відповіді на наступні запитання:

1. У Першому розділі дисертації Ви аналізуєте праці зарубіжних авторів. Серед загальних питань редактури виокремлюються такі, що стосуються цитую: «поваги» до «артефакту», що дозволяє зберегти унікальність створеного. В той же час іспанська музикознавиця Крістіна Урхуегуа наголошує, що прагнення точного відтворення творів минулого не є доцільним, оскільки не можливо напевне знати як це відбувалося в ті часи, отже «Музейна модель» старовинної музики повинна існувати в межах сучасного звукообразу. Як на Вашу думку: відтворюючи музичні зразки минулого, все ж варто користуватися сучасними засобами виражальності чи дотримуватися автентичного напрямку?
2. У Третньому Розділі Ви зосереджуєте свою увагу на Концерті Л. ван Бетховена і повністю відмовляєтеся від аналізу виконавських версій концертів того ж Н. Паганіні. Чим це можна пояснити?

У підсумку зазначу, що дисертація Клендій Олександри Юріївни **«Редакції скрипкових концертів XIX століття: критерії генерування»** представлена на здобуття ступеня доктора філософії і подана до захисту до разової ради ХНУМ імені І. П. Котляревського є докладним, цікавим, а головне — вельми актуальним дослідженням, що розкриває специфіку музичного редагування та дозволяє виокремити його в самостійну область.

Робота має очевидну наукову та практичну вагомість для музикознавчої та виконавської практики в Україні та за її межами. Її зміст, структура, заявлені актуальність теми, наукова новизна отриманих результатів, теоретико-практичне значення, а також результати, викладені у Висновках, дають підстави для визначення даної праці такою, що відповідає чинним вимогам пп. 5–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також затвердженим наказом МОН від 12 січня 2017 року «Вимогам до оформлення дисертації», тож заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 — «Музичне мистецтво» галузі знань 02 — «Культура і мистецтво».

Автор дисертації Клендій Олександра Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувачка кафедри оркестрових струнних інструментів
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. КотляревськогоА. О. Мельник